

Савчук В.К.,
д.е.н., професор,
професор кафедри статистики та економічного аналізу,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ВИЗНАЧЕННЯ СОБІВАРТОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Собівартість як один із найважливіших показників діяльності підприємств постійно знаходиться в центрі уваги економістів-аграрників. Основними дискусійними питаннями залишається необхідність врахування: специфіки формування витрат в сільськогосподарських підприємствах [1]; витрат, пов'язаних з ризиками та невизначеністю умов діяльності підприємств, сервісом і гарантіями споживачам продукції, включенням трансакційних витрат, які досить складно ідентифікувати [2]; критеріїв розподілу витрат на об'єкти обліку - статті, елементи, види продукції тощо. За існуючим теоретичним узагальненням і практикою, деталізація витрат залежить від мети та масштабу калькуляції і вимагає виявлення найбільш витратомістких бізнес процесів, стадій і операцій, баз розподілу непрямих витрат тощо.

Зауважимо, що ми розрізняємо поняття «витрати» і «собівартість». В першому випадку йдеться про кількісний (абсолютний) показник, тобто величину витрат на виробництво всієї продукції, в другому – про якісний (відносний) показник, тобто витрати на одиницю виробленої продукції. У цьому випадку показник, як економічне явище, набуває нових ознак оскільки йдеться не тільки про понесені витрати, а й про обсяг виробленої продукції.

Визначення об'єктивного рівня собівартості передбачає дотримання певних принципів, сформованих У. Шухартом [3], за якими формування собівартості розглядають як замкнутий цикл, що дозволяє не тільки забезпечувати системність процесу обліку для потреб управління витратами, але й пошук можливостей їх оптимізації, в тому числі за рахунок обсягу виробництва продукції. Застосування такого підходу до організації облікового забезпечення управління витратами передбачає проведення попереднього аналізу умов виробництва і розробку стратегії управління витратами; організацію обліку (калькулювання) і контроль витрат; формування звітності та здійснення ретроспективного аналізу, дані якого використовуються для обґрунтування/корегування тактичних і стратегічних управлінських рішень.

За результатами досліджень учених-аграрників недоліки калькулювання собівартості сільськогосподарської продукції можна розглядати як не дотримання в процесі її виробництва принципів сталого розвитку, і найбільшою мірою екологічних, включаючи природоохоронну діяльність підприємств[4].

Як зауважує професор Дерій В. А. [1], землі сільськогосподарського призначення, зокрема ґрунт, є визначальним чинником формування собівартості продукції рослинництва, якість якого в процесі виробництва може змінюватися. В сучасних умовах, як правило, в бік погіршення, що є наслідком недотримання науково обґрунтованих сівозмін, збільшення частки в структурі посіву зернових та олійних культур, надмірна інтенсифікація виробництва, в першу чергу, за рахунок застосування підвищених доз хімічних добрив і засобів захисту рослин, низької культури землеробства тощо. Діюча методика визначення собівартості не передбачає врахування витрат на виробництво продукції рослинництва, зокрема, пов'язаних із зміною якості ґрунту, зумовленого недотриманням балансу внесення/виносу поживних речовин, а також забрудненням ґрунту шкідливими речовинами.

Для врахування зміни якісних параметрів ґрунту, внаслідок розбалансування вмісту поживних речовин, на перших порах, можна обмежитися визначенням вмісту у ґрунті основних поживних речовин - азоту, фосфору і калію (NPK) до посіву/посадки культур та після їх збирання. В сьогоднішніх умовах вміст поживних речовин у ґрунті визначити не складно і на це не потрібно значних коштів, оскільки розроблені та апробовані методики і є інструменти, які дозволяють оперативно визначати вміст поживних речовин [5]. Для визначення якісних параметрів ґрунту можна скористатися і матеріалами, одержаними з використанням ГС технологій [6], хоча результати про рух поживних речовин будуть менш точними і затратнішими.

Величину витрат від зміни вмісту поживних речовин у ґрунті можна визначати за діючими цінами добрив, які використовує підприємство. У структурі витрат і собівартості зміну балансу поживних речовин доцільно показувати окремою статтею з виокремленням елементів поживних речовин. При цьому величину витрат, зумовлених підвищенням у ґрунті вмісту поживних речовин після збирання урожаю сторнувати з дебета рахунку «Рослинництво», а зменшення показувати як додаткові витрати на вирощування певної культури.

Аналогічний підхід можна застосувати і до визначення вмісту у ґрунті шкідливих речовин. За критерій їх вмісту можна взяти гранично допустимі норми. Якщо вміст шкідливих речовин менший встановлених норм, то витрати можна зменшити (сторнувати з дебета рахунку «Рослинництво» на суму витрат, які б необхідно понести на зменшення/нейтралізацію шкідливих речовин) і навпаки, якщо збільшився вміст шкідливих речовин, то суму витрат збільшують, виходячи із витрат, необхідних для зменшення/нейтралізації контрольованих видів шкідливих речовин.

Врахування зміни якісних параметрів земель сільськогосподарського призначення дало б змогу:

-точніше визначати рівень собівартості одиниці як рослинницької, так і тваринницької продукції, а отже мати змогу ефективніше управляти їх конкурентоспроможністю;

- підвищувати культуру землеробства, через розробку і дотримання науково обгрунтованих сівозмін, систем удобрення та обробітку ґрунту;
- нарошувати виробництво органічної і екологічно безпечної продукції;
- поліпшувати взаємовідносини між власниками земельних ділянок і орендарями/користувачами з врахуванням зміни якості та реальнішої величини грошової оцінки земельних ділянок, а з відкриттям ринку землі – ціною її куплі-продажу;
- оптимізувати, розмір податку за користування земельними ділянками;
- обгрунтованіше визначати напрями та величину державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників;
- налагодити облік і дійовий контроль за якісними параметрами земель сільськогосподарського призначення та дотриманням екологічних вимог, підвищувати рівень і ефективність природоохоронної діяльності підприємств [6].

Література

- 1.Дерій В. А. Теоретико-методологічні засади обліку і контролю витрат та доходів підприємств. «Автореферат дисертації на здобуття ступеня доктора економічних наук. – Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – 36 с.
- 2.Садовська І.Б. Розвиток теорії, методології і практики управлінського обліку: інституціонально-інжинірингові аспекти. «Автореферат дисертації на здобуття ступеня доктора економічних наук. – К.: «ЦП «КОМПРИНТ», 2018. -- 39с.
- 3.Shewhart, Walter Andrew. Statistical method from the viewpoint of control. – Washington, The Graduate school, the Department of Agriculture, 1939. -- P. 155.
- 4.Замула І. В., Танасієва М. М., Травін В. В. Моделювання оцінки ефективності природоохоронної діяльності у лісовому господарстві. Статистико-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком економічних суб'єктів: кол. моногр./ за заг. ред. В. К. Савчука. – К.: ФОП Ямчинський О., 2020. – 292 с., С. 171- 211.
- 5.Gaki P., Starodub N.F. The quality of food is a determining factor of human health. //”Екологія – філософія існування людства”. Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м.Київ, НУБіП України, 24-26 квітня 2018 року). –К.: УкрДГРІ, 2018. - - 116с., С. 24-25.
- 6.Машкова Т.В. Обліково-інформаційне відображення якісних параметрів сільськогосподарських угідь. «Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. –К.: «ЦП «КОМПРИНТ», 2016. -- 24с.